

Vergaderjaar 2017–2018

33 997

Vliegkamp MH17

Nr. 118

LIJST VAN VRAGEN EN ANTWOORDEN

Vastgesteld 12 juni 2018

De vaste commissie voor Justitie en Veiligheid heeft een aantal vragen voorgelegd aan de Ministers van Buitenlandse Zaken en van Justitie en Veiligheid over de brief van 9 maart 2018 inzake Staatsaansprakelijkheid MH17 (Kamerstuk 33 997, nr. 114).

De Ministers hebben deze vragen beantwoord bij brief van 28 mei 2018. Vragen en antwoorden zijn hierna afgedrukt.

De voorzitter van de commissie,
Van Meenen

De adjunct-griffier van de commissie,
Schoor

1

Heeft Rusland zich in het OVV-onderzoek naar de toedracht van de ramp met MH17 schuldig gemaakt aan het weigeren van rechtshulp? Zo ja, op welke wijze? Zo nee, waarom niet?

Zoals eerder aangegeven in de beantwoording van Kamervragen (Aanhangsel Handelingen II 2015/16, nr. 2771) heeft de OVV bij de regering gedurende het onderzoek geen melding gemaakt over het niet ontvangen van benodigde gegevens. In het kader van het onderzoek van de OVV is overigens niet formeel om rechtshulp verzocht.

2

Heeft Rusland zich in het lopende strafrechtelijk onderzoek naar de daders van de ramp met MH17 schuldig gemaakt aan het weigeren van rechtshulp? Zo ja, hoe? Zo nee, waarom niet?

Uit de presentatie van het JIT van 24 mei jongstleden blijkt dat de Russische autoriteiten tot op heden niet aan het JIT hebben gemeld dat een BUK-TELAR van de 53^e Brigade is ingezet in het oosten van Oekraïne en dat deze vlucht MH17 heeft neergehaald (Kamerstuk 33 997, nr. 115). Het JIT heeft wel aan de Russische autoriteiten gevraagd om alle informatie te geven die van belang kan zijn voor de waarheidsvinding. Daaruit kan de conclusie getrokken worden dat Rusland niet op alle rechtshulpverzoeken volledig antwoord heeft gegeven.

3

Op welke wijze geeft Rusland uitvoering aan de door de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (VN-Veiligheidsraad) aangenomen resolutie 2166?

Hoewel Russische gezagsdragers herhaaldelijk hebben toegezegd medewerking te zullen verlenen aan de volledige uitvoering van resolutie 2166, blijkt uit de presentatie van het JIT op 24 mei 2018 dat Rusland niet alle informatie geleverd heeft waarom het JIT heeft gevraagd. Zie ook het antwoord op vraag 2.

4

Op welke wijze traineert Rusland uitvoering van de door de VN-Veiligheidsraad aangenomen resolutie 2166?

Hoewel Russische gezagsdragers herhaaldelijk hebben toegezegd medewerking te zullen verlenen aan de volledige uitvoering van resolutie 2166, blijkt uit de presentatie van het JIT op 24 mei 2018 dat Rusland niet alle informatie heeft geleverd waarom het JIT heeft gevraagd. Zie ook het antwoord op vraag 2.

De regering constateert daarnaast dat uitspraken van Russische overheidsfunctionarissen, waarmee de professionaliteit en integriteit van het lopend strafrechtelijk onderzoek in twijfel worden getrokken en verwarring wordt gezaaid over de feiten die door het JIT zijn vastgesteld, niet acceptabel zijn en niet bijdragen aan de uitvoering van resolutie 2166. De regering heeft de Russische Federatie hierop aangesproken, laatstelijk bij het bezoek van de Minister van Buitenlandse Zaken aan Moskou in april 2018.

5

Acht u het veto van Rusland inzake de instelling van een VN-tribunaal in strijd met de uitvoering van resolutie 2166 van de VN-Veiligheidsraad? Waarom wel of waarom niet?

De regering betreurt dat Rusland in juli 2015 de oprichting van een VN-tribunaal blokkeerde door middel van een veto in de VN-Veiligheidsraad. Resolutie 2166 bepaalt niet dat een VN-tribunaal moet worden opgericht. Er zijn andere mogelijkheden om resolutie 2166 uit te voeren, waaronder vervolging en berechting van de daders van het neerhalen van vlucht MH17 op nationaal niveau. Het Russische veto inzake de instelling van een VN-tribunaal is daarom niet in strijd met resolutie 2166.

6

Op welke wijze heeft Nederland de ramp met MH17 binnen het lidmaatschap van de VN-Veiligheidsraad tot nu toe aan de orde gebracht?

Sinds de aanneming van resolutie 2166 heeft de Veiligheidsraad tien brieven ontvangen over de voortgang van de implementatie van deze resolutie, waarvan de laatste twee op 24 mei jl. n.a.v. de persbijeenkomst van het JIT en op 25 mei jl. n.a.v. het besluit van Australië en Nederland om Rusland aansprakelijk te stellen voor het neerhalen van vlucht MH17. Wanneer er belangrijke nieuwe ontwikkelingen zijn, dan zal Nederland de Veiligheidsraad hiervan opnieuw op de hoogte brengen. Daarnaast benoemt het Koninkrijk der Nederlanden, als lid van VN-Veiligheidsraad, het belang van implementatie van resolutie 2166 wanneer dat gepast en opportuun is. Zo heeft de permanente vertegenwoordiger bij de VN op 8 maart jongstleden, toen de situatie in Oost-Oekraïne ter sprake kwam tijdens de jaarlijkse OVSE-briefing aan de VN-Veiligheidsraad, het belang van volledige uitvoering van resolutie 2166 benadrukt. Bij de briefing over de situatie in Oekraïne, die is voorzien op 29 mei 2018, zal het Koninkrijk dit opnieuw doen.

7

Welk aanvullend bewijs is, naast het rapport van de Onderzoeksraad voor Veiligheid (OVV) en het lopende strafrechtelijk onderzoek, noodzakelijk voor Nederland om een zaak te starten waarin een andere staat aansprakelijk gesteld wordt voor het neerhalen van MH17?

Inmiddels beschikken Australië en Nederland over voldoende bewijs om te besluiten Rusland aansprakelijk te stellen voor het neerhalen van vlucht MH17.

8

Op welke wijze past het aanspannen van een zaak, waarin een andere staat aansprakelijk gesteld wordt voor het neerhalen van MH17, binnen de door de premier gemaakt belofte dat «de onderste steen boven komt» en dat hij zich er «persoonlijk voor [zal] inzetten dat de daders worden opgespoord en hun gerechte straf krijgen»?

Het aanspannen van een zaak tegen een staat die verantwoordelijk is voor het neerhalen van vlucht MH17 draagt bij aan waarheidsvinding en gerechtigheid, en daarmee aan het nakomen van de gemaakte belofte.

9

Wat is er tijdens het bezoek van de Minister van Buitenlandse Zaken aan Rusland in april 2018 inzake MH17 besproken met de Russische bewindspersonen?

Tijdens het bezoek van Minister van Buitenlandse Zaken Blok aan zijn collega Lavrov was het neerhalen van vlucht MH17 een belangrijk onderwerp van gesprek. Ik herhaalde dat Nederland zich inzet voor waarheidsvinding en gerechtigheid. Daarbij verwees ik naar resolutie 2166, die het neerhalen veroordeelt en vraagt om een onafhankelijk, open en transparant onderzoek naar de ramp. Minister Lavrov herhaalde dat

Rusland volledig achter de uitvoering van deze resolutie staat. Wel stelde hij dat het door Rusland aangeleverde bewijsmateriaal onvoldoende wordt meegenomen in het onderzoek. Ook uitte hij zijn ongenoegen dat Nederland geen enkele rapportage aan de VN-Veiligheidsraad zou hebben gestuurd over de voortgang van het onderzoek. Daarop heb ik hem laten weten dat beide punten feitelijk onjuist zijn: het Joint Investigation Team behandelt het Russische bewijsmateriaal op eenzelfde manier als het overige bewijsmateriaal. Ook heeft Nederland de VN-Veiligheidsraad diverse malen geïnformeerd over de stand van zaken. Ik benadrukte dat Nederland dit weer zal doen als daar aanleiding voor is. Ik heb ook mijn ongenoegen uitgesproken over de voortdurende Russische desinformatie inzake het neerhalen van vlucht MH17, waarmee de onafhankelijkheid en de kwaliteit van het onderzoek in diskrediet worden gebracht. Ik onderstreepte dat dergelijke uitspraken ook zeer grievend zijn voor de nabestaanden en drong met klem aan dat Rusland daarmee stopt.

10

Ziet u nog steeds geen aanleiding om met Rusland eenzelfde bilateraal verdrag als met Oekraïne te sluiten ten aanzien van strafvervolgning in de MH17-zaak van Russische onderdanen?

Indien de resultaten van het strafrechtelijk onderzoek hiertoe aanleiding geven, zal de Nederlandse regering een zodanig besluit in overweging nemen.

11

Is bij het opstellen van deze brief gebruik gemaakt van externe deskundigen op het vlak van staatsaansprakelijkheid, bijvoorbeeld van een universitair deskundige, de landsadvocaat, dan wel enige andere deskundige? Zo ja, welke deskundige(n) zijn geraadpleegd? Zo nee, waarom is er voor gekozen dergelijke deskundigheid niet in te roepen?

Nee. De regering acht zich op basis van interne advisering voldoende geadviseerd op het vlak van staatsaansprakelijkheid. De regering sluit niet uit dat te zijner tijd extern advies wordt ingewonnen met betrekking tot (specifieke) aspecten op het vlak van staatsaansprakelijkheid.

12

Is de inhoud van deze brief afgestemd met het Joint Investigation Team (JIT) en/of de grieving-nations (landen met slachtoffers van MH17)? Gaat er met de JIT-partners dan wel de grieving-nations gezamenlijk opgetrokken worden ten aanzien van het aansprakelijk stellen van andere landen?

Nee. In de brief van 9 maart jongstleden is aangegeven dat het goed denkbaar is dat Nederland ook andere landen consulteert over staatsaansprakelijkheid. Nederland heeft deze brief onder de aandacht gebracht van verschillende andere landen. Consultaties met andere landen vinden plaats om te bezien of en hoe andere landen kunnen worden betrokken bij het besluit van Australië en Nederland Rusland aansprakelijk te stellen.

13

Gesteld wordt dat (staats)aansprakelijkheid ontstaat als de ene staat ten opzichte van de andere een internationaalrechtelijk onrechtmatige daad pleegt, dan wel een internationaalrechtelijke rechtsregel overtreedt, kunt u voor de vliegcrash MH17 aangeven welke internationaalrechtelijk onrechtmatige daad dan wel rechtsregel overtreden zou kunnen zijn? Is hier sprake van overtredingen van positiefrechtelijke regels (bijvoorbeeld internationale verdragen) of kan hier ook sprake zijn van overtredingen van internationaalrechtelijk gewoonterecht of goede gebruiken?

Australië en Nederland achten het op dit moment niet opportuun in te gaan op de specifieke juridische grondslagen en varianten om een andere staat aansprakelijk te stellen voor het neerhalen van vlucht MH17 en het betrekken van een of meer andere staten daarbij. Onze (proces)strategie blijft vertrouwelijk om de kans op succes te maximaliseren. Ook na het besluit van vrijdag 25 mei jongstleden blijft gelden dat Nederland geen enkele juridische optie uitsluit, met inbegrip van de optie om een of meer andere staten aansprakelijk te stellen voor het neerhalen van vlucht MH17 op grond van het internationaal recht.

14

Kunt u aangeven welke internationale rechter of arbitraal tribunaal beschikbaar zou kunnen zijn om een rol te spelen rond staatsaansprakelijkheid in het kader van de vliegcrash MH17?

Zie het antwoord op vraag 13.

15

Aan welke vormen van schade aan de zijde van de Nederlandse staat kan gedacht worden in het kader van de vliegcrash MH17?

Vallen hieronder kosten die verband houden met:

- het bergen en repatriëren van slachtoffers
- het identificeren en begraven van slachtoffers
- bijeenkomsten van en voor nabestaanden, al dan niet in het kader van herdenken en begraven
- de kosten van het onderzoek van de OVV
- de Nederlandse kosten ten behoeve van het (internationale) strafrechtelijke onderzoek
- de kosten van de strafrechtelijke vervolging dan wel de voorbereiding daarop
- de kosten voor slachtofferzorg?

Aan deze kosten kan inderdaad worden gedacht.

16

In hoeverre kan de Nederlandse staat tegengeworpen worden dat de gemaakte kosten te hoog zijn, dan wel dat de verrichte werkzaamheden of zorg uitstijgt boven het niveau dat de aansprakelijke staat zelf gewoonlijk levert? In hoeverre kan de Nederlandse staat tegengeworpen worden dat bijvoorbeeld het onderzoek van de OVV dan wel het strafrechtelijk onderzoek een eigen keuze is van de Nederlandse staat en in zoverre ook niet uitgevoerd had hoeven worden?

Naar het oordeel van de regering snijdt een dergelijke tegenwerping geen hout en is het op dit moment niet opportuun om op dergelijke tegenwerpingen vooruit te lopen.

17

Op welk moment bent u voornemens daadwerkelijk bekend te maken welke landen door de Nederlandse staat (staats)aansprakelijk worden gesteld voor schade veroorzaakt in het kader van de vliegcrash MH17? Bent u bereid de Tweede Kamer hier tijdig over te informeren? Kunt u aangeven welke volgorde u voornemens bent hierin te hanteren?

Vrijdag 25 mei jongstleden heeft de regering besloten Rusland aansprakelijk te stellen voor het neerhalen van vlucht MH17 en de Kamer direct geïnformeerd (Kamerstuk 33 997, nr. 117).

18

Richt de vraag of andere staten aansprakelijk worden gesteld zich ook op aspecten van vliegveiligheid, het tijdig en adequaat waarschuwen van andere staten dan wel luchtvaartmaatschappijen voor gevaarlijke situaties in het luchtruim, dan wel de geschiktheid qua kennis en instrumentarium van de luchtverkeersleiding van zo'n andere staat?

Zie het antwoord op vraag 13.

19

In hoeverre worden aspecten van medewerking aan berging, identificatie, hulp bij het (strafrechtelijk) onderzoek dan wel (andere) vormen van internationale strafrechtelijke rechtshulp een rol bij het aansprakelijk stellen van een andere staat?

Zie het antwoord op vraag 13.

20

Verwacht de Nederlandse overheid zelf nog op één of andere wijze door andere staten aansprakelijk te worden gesteld voor schade ontstaan in het kader van de vliegramp MH17?

Nee, daar zijn geen aanwijzingen voor.

21

Kunt u een overzicht bieden van zaken waarin staten aansprakelijk zijn gesteld voor internationaal onrechtmatige daden en per zaak aangeven wat de aanleiding was, voor welke rechtsgang is gekozen en wat de uitkomst is geweest?

Een volledig overzicht zou uitgebreid nader onderzoek vergen. Alleen al sinds de Tweede Wereldoorlog hebben staten talloze keren andere staten aansprakelijk gesteld. Hierbij kunt u denken aan diplomatieke nota's van een staat waarin geklaagd wordt over een schending van internationaal recht. Dit soort nota's wordt meestal niet openbaar gemaakt. Daarnaast zijn er talloze procedures geweest bij internationale geschillenbeslechtingmechanismen waarin staten aansprakelijk zijn gesteld, en bevonden, voor een schending van internationaal recht. Hieronder vallen geschillen die zijn beslecht door of onder auspiciën van het Internationaal Gerechtshof, het Permanent Hof van Arbitrage, het Zeerechttribunaal, het International Center for the Settlement of Investment Disputes, het Dispute Settlement Body van de Wereldhandelsorganisatie, het Europees Hof voor de Rechten van de Mens, het Inter-American Court of Human Rights, het African Court on Human and Peoples' Rights en het Hof van Justitie van de Europese Unie. Uitkomsten variëren van de vaststelling dat er (geen) schending van internationaal recht plaatsgevonden heeft tot de verschillende onder internationaal recht erkende vormen van rechtsherstel. De eerste zaak voor het Internationaal Gerechtshof was de Corfu Channel Case tussen het Verenigd Koninkrijk en Albanië. De meest recente uitspraak van dit Hof betrof de Case Concerning Certain Activities Carried out by Nicaragua in the Border Area tussen Costa Rica en Nicaragua. Arbitrale tribunalen onder auspiciën van het Permanent Hof van Arbitrage hebben zich, onder andere, gebogen over de Mox Plant-zaak tussen Ierland en het Verenigd Koninkrijk en het grensgeschil tussen Eritrea en Ethiopië. Het Zeerechttribunaal beoordeelt geschillen over het Zeerechtverdrag, zoals de detentie van een schip en bemanning in strijd met het verdrag. De eerste zaak bij dit tribunaal betrof een zaak tussen St. Vincent and the Grenadines tegen Guinea en ging om het vrijgeven van het schip de M/V «Saiga». De meest recente zaak gaat over de M/V «Norstar» tussen Panama en Italië.

Is Nederland eerder partij geweest in een zaak waarin staatsaansprakelijkheid speelde? Zo ja, welke?

Nederland is verschillende malen partij geweest in zaken waarin staatsaansprakelijkheid aan de orde was. De zaken voor het Internationaal Gerechtshof waarbij Nederland betrokken was en waarin staatsaansprakelijkheid aan de orde was zijn de Case Concerning the Application of the Convention of 1902 Governing the Guardianship of Infants (Nederland vs. Zweden) en de Legality of the Use of Force Case (Servië vs. Nederland). In de eerste zaak oordeelde het Hof dat bepaalde maatregelen genomen door Zweden ten aanzien van een kind met de Nederlandse nationaliteit in overeenstemming waren met internationaal recht. In de tweede zaak concludeerde het Hof dat het niet bevoegd was te oordelen over de vraag of bombardementen uitgevoerd door de NAVO op het grondgebied van Servië verenigbaar waren met internationaal recht.

Nederland was bij het Permanent Hof van Arbitrage recentelijk betrokken bij een zaak waarin staatsaansprakelijkheid aan de orde kwam: de Arctic Sunrise Arbitration (Nederland vs. Russische Federatie). In deze zaak werd de Russische Federatie veroordeeld tot het betalen van compensatie aan Nederland voor de schade als gevolg van de onrechtmatige aanhouding en detentie van de Arctic Sunrise en haar bemanning in 2013.

Bij het Zeerechttribunaal was Nederland betrokken bij de Arctic Sunrise Case, Provisional Measures (Nederland vs. Russische Federatie). In deze zaak over voorlopige maatregelen naar aanleiding van de onrechtmatige aanhouding en detentie van de Arctic Sunrise en haar bemanning in 2013 oordeelde het tribunaal dat de Russische Federatie de Arctic Sunrise en haar bemanning vrij moest laten na betaling van een borgsom.

Bij de Dispute Settlement Body van de Wereldhandelsorganisatie is Nederland betrokken bij de Certain Income Tax Measures Constituting Subsidies Case (Verenigde Staten vs. Nederland) en twee zaken over Seizure of Generic Drugs in Transit (samen met de EU tegen India en Brazilië). De Certain Income Tax Measures-zaak gaat over de verenigbaarheid van de Nederlandse inkomstenbelasting met het verbod op bepaalde vormen van subsidie. De Generic Drugs-zaken gaan over de vraag of beslag gelegd mag worden op generieke medicijnen op grond van vermeende schending van patentrechten.

Bij het Europees Hof voor de Rechten van de Mens heeft Nederland, samen met een aantal andere verdragspartijen bij het Europees Verdrag voor de rechten van de mens, zaken aangespannen tegen Griekenland en Turkije over het uitroepen van de noodtoestand door deze staten en de gevolgen hiervan voor het naleven van verplichtingen onder het Europees verdrag voor de Rechten van de Mens. Deze zaken zijn uiteindelijk geschikt.

Is Rusland eerder door een andere staat aansprakelijk gesteld voor een internationaalrechtelijk onrechtmatige daad? Zo ja, voor welke daad is dit geweest en wat was de uitkomst?

Rusland is verschillende malen internationaalrechtelijk aansprakelijk gesteld. Voor zover zulke aansprakelijkstelling plaatsvindt in een diplomatieke nota, is dit mogelijk niet openbaar gemaakt. Wat aansprakelijkstelling bij internationale hoven en tribunalen betreft volgen hier enkele voorbeelden. Georgië heeft een zaak aanhangig gemaakt tegen Rusland bij het Internationaal Gerechtshof over het Rassendiscrimatieverdrag. In deze zaak werd één van de preliminaire bezwaren van Rusland erkend en kwam het Hof dus niet toe aan een inhoudelijke beoordeling van het geschil. Momenteel loopt er bij ditzelfde Hof een zaak tussen Oekraïne en Rusland over het Terrorismefinancieringsverdrag en het Rassendiscrimi-

natieverdrag. Ook loopt er een zaak tussen Oekraïne en Rusland over de rechten van kuststaten in de Zwarte Zee, de Zee van Azov en de Straat van Kertsj bij het Permanent Hof van Arbitrage. Bij het Dispute Settlement Body van de Wereldhandelsorganisatie is Rusland acht keer aangeklaagd (door Japan, de EU en Oekraïne). Deze zaken gaan over regels met betrekking tot handel in motorvoertuigen, spoorwagonderdelen, varkens en varkensvlees, landbouwproducten en producten uit Oekraïne. In de twee procedures die afgerond zijn is een schending door Rusland geconstateerd; de andere zaken lopen nog. Tenslotte kan worden verwezen worden naar de zaak van Nederland tegen Rusland over de Arctic Sunrise (zie het antwoord op vraag 22).

24

Heeft Rusland eerder een andere staat aansprakelijk gesteld voor een internationaalrechtelijk onrechtmatige daad? Zo ja, voor welke daad is dit geweest en wat was de uitkomst?

Ja, Rusland heeft zelf ook andere staten aansprakelijk gesteld voor (vermeende) schendingen van internationaal recht. Bij het Dispute Settlement Body van de Wereldhandelsorganisatie heeft Rusland zes zaken aanhangig gemaakt (vier tegen de EU en drie tegen Oekraïne). Deze procedures gaan over mogelijke schendingen door de EU en Oekraïne van anti-dumping, energie en beperkingen opgelegd aan handel in en transport van goederen en diensten. De procedures zijn nog niet afgerond.

25

Is het mogelijk dat in de MH17-zaak een internationaalrechtelijk onrechtmatige daad aan het handelen of nalaten van individuen toegerekend kan worden?

Een individu kan niet aansprakelijk worden gesteld voor een internationale onrechtmatige daad, maar het handelen of nalaten van een individu kan wel leiden tot de aansprakelijkheid van een staat.

26

In hoeverre is het mogelijk dat rebellengroepen of andere niet rechtstreeks aan een staat gelieerde groeperingen op enige wijze partij worden in een procedure inzake staatsaansprakelijkheid?

Dit is alleen mogelijk indien het procesreglement van het gekozen hof of tribunaal deelname van dergelijke groeperingen toelaat. Indien partijen kiezen voor arbitrage, dan kunnen zij in de overeenkomst tot arbitrage vastleggen dat bepaalde niet-statelijke entiteiten deel kunnen nemen aan de procedure. Bij de bestaande hoven en tribunalen is hier niet in voorzien.

27

Op basis van welke internationaalrechtelijke rechten en plichten kan Nederland een andere staat aansprakelijk stellen voor specifiek de ramp met MH17?

Zie het antwoord op vraag 13.

28

Nederland sluit geen enkele juridische optie uit, aan welke opties wordt dan specifiek gedacht en langs welke weg worden die juridische opties benaderd?

Zie het antwoord op vraag 13.

29

Heeft Nederland eerder een andere staat aansprakelijk gesteld voor een schending van het internationaal recht? Zo ja, welke staat? Wegens welke internationaalrechtelijk onrechtmatige daad was dat? Wat waren de gevolgen van de staatsaansprakelijkstelling?

Zie voor de zaken waarbij Nederland betrokken was het antwoord op vraag 22, waarbij zaken waarbij Nederland als eerste partij genoemd wordt door Nederland aangebracht zijn.

30

Is Nederland zelf eerder door een andere staat aansprakelijk gesteld voor een schending van het internationaal recht? Zo ja, door welke staat? Wegens welke internationaalrechtelijk onrechtmatige daad was dat? Wat waren de gevolgen van de staatsaansprakelijkstelling?

Zie voor de zaken waarbij Nederland betrokken was het antwoord op vraag 22, waarbij zaken waarbij Nederland als tweede partij genoemd wordt door een andere staat aangebracht zijn tegen Nederland.

31

Kunt u de zin «Het handelen of nalaten van een individu kan niet worden toegerekend aan een staat, tenzij de band tussen het individu en de staat dermate sterk is dat het individu geacht kan worden namens de staat te handelen» nader duiden? Over wat voor band gaat dat dan?

Het moet hier gaan om een formele of feitelijke band. Een formele band kan tot stand komen doordat een staat een individu bij wet of regelgeving opdracht geeft tot het uitvoeren van een bepaalde handeling. Ook kan een formele band ontstaan doordat een staat achteraf het handelen van een individu goedkeurt en erkent als zijn eigen handelen. Een feitelijke band kan ontstaan indien een individu handelt onder directe controle of instructie van een staat.

32

Gezien de volgende quote in de brief «Om vast te stellen of een andere staat aansprakelijk kan worden gesteld voor het neerhalen van vlucht MH17 moet onderzocht worden of sprake is van een schending van een internationaalrechtelijke verplichting en of deze aan een staat of meerdere staten kan worden toegerekend», bent u er in dat licht voorstander van dat dit onderzocht wordt? Zo nee, waarom niet?

Ja, dat is reeds onderzocht. Inmiddels is besloten dat Nederland en Australië beschikken over voldoende bewijs om te besluiten Rusland aansprakelijk te stellen voor het neerhalen van vlucht MH17.

33

Kunt u de zin «Om vast te stellen of een andere staat aansprakelijk kan worden gesteld voor het neerhalen van vlucht MH17 moet onderzocht worden of er sprake is van een schending van een internationaalrechtelijke verplichting en of deze aan een staat of meerdere staten kan worden toegerekend» nader duiden? Komt zo'n onderzoek er ook? Welke stappen moet u nemen om zo'n onderzoek te starten?

Australië en Nederland beschikken over voldoende bewijs om te besluiten Rusland aansprakelijk te stellen voor het neerhalen van vlucht MH17.

34

Hoe zal worden voorkomen dat een eventueel onderzoek naar staatsaansprakelijkheid tot vertraging in het strafproces leidt, omdat – bijvoorbeeld

op het terrein van schadevergoeding – toch een zekere mate van dubbeling zou kunnen worden verondersteld?

Er is geen reden te veronderstellen dat het onderzoek naar staatsaansprakelijkheid tot vertraging in het strafproces leidt. Indien beide trajecten leiden tot de toekenning van een vergoeding voor dezelfde schade aan dezelfde personen, dient het desbetreffende bedrag te worden verrekend.

35

Kan Rusland als staat aansprakelijk worden gesteld voor het weigeren van rechtshulp in de onderzoeken naar de toedracht en/of de daders van de ramp met MH17? Zo ja, bent u voornemens dit te doen? Zo nee, waarom niet?

Australië en Nederland achten het op dit moment niet opportuun in te gaan op de specifieke juridische grondslagen en varianten om Rusland aansprakelijk te stellen voor het neerhalen van vlucht MH17.

36

Komt Oekraïne vanwege het niet volledig sluiten van het luchtruim ten tijde van de ramp met MH17 in aanmerking voor het starten van een procedure inzake staatsaansprakelijkheid? Consulteert Nederland hiertoe de overige JIT-landen?

De regering sluit op dit moment geen enkele optie uit, maar de prioriteit ligt bij de eerstverantwoordelijken voor het neerhalen van vlucht MH17.

37

Wat wordt bedoeld met de zin «Een weigering van rechtshulp kan dus wel leiden tot een schending van internationaal recht die voortduurt»? Kunt u daar voorbeelden van geven?

Met een schending die voortduurt wordt bedoeld dat de schending van internationaal recht niet een eenmalig incident is, maar een schending die voortduurt in de tijd. Zolang niet voldaan wordt aan een verzoek tot rechtshulp terwijl daartoe wel de verplichting bestaat, is sprake van een schending die voortduurt. Andere voorbeelden van een voortdurende schending zijn het in stand houden en naleven van wetgeving die in strijd is met internationaal recht en een voortdurende detentie in strijd met internationaal recht.

38

Hoe verhouden de zinnen «Bij nadeel ondervonden door onderdanen van een staat gelden extra voorwaarden voor de bescherming van hun rechten. (...) Ook moet hij aantonen dat deze personen de nationale rechtsmiddelen hebben uitgeput in de staat of staten die aansprakelijk gesteld worden» en de zin «De compensatie ter vergoeding van schade geleden door individuen wordt betaald aan de benadeelde staat en deze staat kan de compensatie vervolgens te beschikking stellen aan de individuen» zich tot de strekking van de brief dat de aansprakelijkheid zich vooral afspeelt en tot stand komt tussen twee staten? In hoeverre en onder welke voorwaarden kan individuele schade van nabestaanden onderdeel vormen van de staatsaansprakelijkheid die een andere staat ten opzichte van Nederland heeft? Is het voor Nederlandse nabestaanden een optie om af te zien van individuele civielrechtelijke aansprakelijkheidstrajecten richting landen als Oekraïne en/of Rusland en hun vorderingen op te laten gaan in (een vorm van) Nederlandse staatsaansprakelijkheid richting deze (en andere) landen? Kunt u hier in het kader van de vliegramp MH17 concrete voorbeelden van geven?

Als aan de voorwaarden voor de uitputting van lokale rechtsmiddelen en het vereiste van nationaliteit voldaan is, kan een staat besluiten op te komen voor de rechten van zijn onderdanen en een andere staat aansprakelijk te stellen voor schending van deze rechten. Een dergelijke claim, inclusief rechtsherstel, is gebaseerd op de door individuen geleden (materiële en/of immateriële) schade. Dit is een procedure tussen twee staten, waarbij individuen geen procespartij zijn. Individen hebben dan ook formeel geen zeggenschap over de procedure, de processtrategie en de hoogte van een eventuele claim voor compensatie. Dit is een wezenlijk andere procedure dan civielrechtelijke aansprakelijkheidstrajecten van individuen bij een nationale rechter tegen een vreemde staat of staten. Het gaat immers om andere procespartijen, een andere procedure en een andere rechtsbasis. Het ene traject verzet zich niet tegen het andere traject, maar rekening moet worden gehouden met eerder toegekende en betaalde schadevergoeding om de toekenning van dubbele vergoedingen te voorkomen. Het is aan de (Nederlandse) nabestaanden om al dan niet af te zien van een civielrechtelijk traject.

39

Zijn er momenteel consultaties en/of onderhandelingen met Oekraïne gaande inzake staatsaansprakelijkheid voor het niet volledig sluiten van het luchtruim ten tijde van de ramp met MH17? Zo ja, op welk niveau? Zijn er al uitkomsten en zo ja, welke? Zo nee, waarom niet?

Zie het antwoord op vraag 13.

40

Is Nederland voornemens consultaties en/of onderhandelingen met Oekraïne te starten inzake staatsaansprakelijkheid voor het niet volledig sluiten van het luchtruim ten tijde van de ramp met MH17? Zo nee, waarom niet? Wat is het standpunt van de overige JIT-landen hierover?

Zie het antwoord op vraag 13.

41

Kunt u expliciet maken op welke wijze het opstarten van een procedure inzake staatsaansprakelijkheid door Nederland tegen ofwel Oekraïne, ofwel Rusland de huidige strafrechtelijke vervolging kan versterken dan wel nadelig beïnvloeden?

Zowel de strafrechtelijke procedure als de staatsaansprakelijkheidsprocedure strekken tot waarheidsvinding en gerechtigheid. Door de parallele inzet van beide procedures kan de effectiviteit van de interventies worden vergroot. Resultaten in de ene procedure kunnen worden gebruikt in de andere procedure.

De rechter komt op een verschillende wijze tot vaststelling van de feiten en/of tot een beoordeling van de bewijskracht van die feiten. Iedere procedure kent hierin zijn eigen dynamiek.

De verwachting is dat de parallele procedures elkaar eerder zullen versterken dan belemmeren. Bij het openbaar maken van informatie in het kader van de ene procedure moet rekening worden gehouden met de effecten daarvan op de andere procedure. Hierover vindt tussen betrokken partijen overleg plaats.

42

Kunt u expliciet maken op welke wijze het opstarten van een procedure inzake staatsaansprakelijkheid door de JIT-landen tegen ofwel Oekraïne, ofwel Rusland de huidige strafrechtelijke vervolging kan versterken dan wel nadelig beïnvloeden?

Zie het antwoord op vraag 41.

43

Aangezien het noodzakelijk is dat de aansprakelijk gestelde staat de gekozen vorm van beslechting aanvaardt, welke internationale rechters of arbitrale tribunalen worden door Rusland erkend en waar zou dus een zaak waarin Rusland als staat aansprakelijk wordt gesteld kunnen dienen? Indien deze er niet zijn, welke mogelijkheden zijn er dan om Rusland voor een internationale rechter of arbitraal tribunaal als staat aansprakelijk te stellen?

Zie het antwoord op vraag 13.

44

Moet een internationale instantie die het bestaan van staatsaansprakelijkheid kan vaststellen per definitie zijn erkend door de aangeklaagde staat? Moet de bewuste juridische instantie ook als zodanig internationaal zijn? Mag ook worden volstaan met bijvoorbeeld een nationale instantie die wel internationale rechtsmacht heeft?

Een juridische instantie mag alleen staatsaansprakelijkheid vaststellen indien de instantie rechtsmacht heeft. Over een staat mag alleen rechtsmacht uitgeoefend worden indien de aangeklaagde staat daarmee ingestemd heeft. Dit geldt zowel voor internationale als voor nationale instanties buiten de aangeklaagde staat.

Instemming met de rechtsmacht van een internationale instantie gebeurt door middel van een (bilateraal of multilateraal) verdrag of op ad hoc-basis. Er bestaat geen algemene verplichting tot het aanvaarden van rechtsmacht van een bepaalde (internationale) juridische instantie.

Instemming met de rechtsmacht van een nationale instantie buiten de aangeklaagde staat gebeurt doordat die staat afstand doet van zijn immuniteit. Het is echter niet gebruikelijk dat staten de rechtsmacht van een andere staat aanvaarden, in het bijzonder niet waar het aansprakelijkheid voor overheidshandelen betreft.

45

Kan Nederland bij nadeel, ondervonden door onderdanen, alleen voor haar eigen onderdanen een beroep doen op staatsaansprakelijkheid? Is het, gezien de meerdere nationaliteiten die betrokken waren bij de ramp met MH17, mogelijk dat ook zij betrokken worden in een eventuele zaak waarin een andere staat aansprakelijk wordt gesteld voor de ramp met MH17?

Zie het antwoord op vraag 13.

46

Is er een casus bekend waarbij de ene staat de andere staat aansprakelijk stelt wegens het niet sluiten van het luchtruim? Zo ja, hoe verliep dat?

Nee, een dergelijke casus is mij niet bekend.

47

Kunt u toelichten wat u bedoelt met de opmerking dat voorkomen moet worden dat de ene procedure de andere nadelig beïnvloedt?

Zie het antwoord op vraag 41.

48

Wanneer bent u voornemens de Kamer te informeren over de keuze om al dan niet gebruik te maken van de optie van aansprakelijkstelling van een of meer staten?

Vrijdag 25 mei jongstleden heeft de regering besloten Rusland aansprakelijk te stellen voor het neerhalen van vlucht MH17. Ook na dit besluit blijft gelden dat Nederland geen enkele juridische optie uitsluit, met inbegrip van de optie om een of meer andere staten aansprakelijk te stellen voor het neerhalen van vlucht MH17 op grond van het internationaal recht.

49

Kunnen uitkomsten uit het huidige strafrechtelijk onderzoek naar de ramp met MH17 door de JIT-landen gebruikt worden in een mogelijke (toekomstige) zaak waarin Nederland een andere staat aansprakelijk gesteld wordt voor de ramp met MH17?

Op basis van de Wet Politiegegevens (Wpg) en de Wet Justitiële en Strafvorderlijke gegevens (Wjsg) kan in bijzondere gevallen informatie uit het strafrechtelijk onderzoek aan derden worden verstrekt indien sprake is van een zwaarwegend algemeen belang ten behoeve van doelen die buiten de strafrechtspleging liggen.

50

Op welk moment wordt beslist of Nederland een ander land aansprakelijk zal stellen voor de ramp met MH17?

Zie het antwoord op vraag 48.

51

Wat is de meest recente stand van zaken aangaande de klachtprocedures van Nederlandse en niet-Nederlandse nabestaanden bij het Europees Hof voor de Rechten van de Mens naar aanleiding van het neerhalen van vlucht MH17?

*Voor zover mij bekend zijn er op dit moment twee ingediende (clusters van) klachten door nabestaanden bij het Europees Hof voor de Rechten van de Mens naar aanleiding van het neerhalen van vlucht MH17. De zaak *loppa v. Ukraine* betreft een klacht van Duitse nabestaanden van Duitse slachtoffers en een Nederlands slachtoffer tegen Oekraïne. De klacht is gecommuniceerd aan Oekraïne en er zijn vragen gesteld. Oekraïne heeft de vragen beantwoord en de klagers hebben hierop gereageerd. Het Hof heeft nog geen vervolgbeslissing genomen. Ten aanzien van de klachten tegen Rusland door nabestaanden van Australische en Maleisische slachtoffers en een Nieuw-Zeelands slachtoffer (*Ayley and Others v. Russia*) heeft het Hof nog geen enkele beslissing genomen. Er zijn tot op heden nog geen andere klachten bekend van nabestaanden.*

52

Op welke wijze zouden een gelijktijdige staatsaansprakelijkstelling naar aanleiding van het neerhalen van vlucht MH17 en een strafrechtelijke vervolging van mogelijke daders van het neerhalen van vlucht MH17 elkaar kunnen versterken?

Zie het antwoord op vraag 41.

53

Op welke wijze zouden een gelijktijdige staatsaansprakelijkstelling naar aanleiding van het neerhalen van vlucht MH17 en een strafrechtelijke vervolging van mogelijke daders van het neerhalen van vlucht MH17 elkaar nadelig kunnen beïnvloeden?

Zie het antwoord op vraag 41.